

OPONENTSKÝ POSUDOK

na habilitačnú prácu Mgr. Pavla Jakubčina, PhD.

Vyučovanie náboženstva v školách na Slovensku v období komunistického totalitného režimu

Mgr. Pavol Jakubčin, PhD. patrí k mladšej generácii slovenských historikov. Jeho tvorba sa zameriava na cirkevné dejiny 20. storočia. K problematike vyučovania náboženstva na školách má publikované viaceré čiastkové štúdie. Táto téma doteraz nebola dostatočne spracovaná. Za jedinú komplexnejšiu prácu možno považovať dielo Juraja Dolinského *Problematika vyučovania náboženstva na Slovensku v rokoch 1948 – 1989* (Trnava, 2001). V tomto prípade ide skôr o základný náčrt problematiky. Preto možno hodnotiť výber témy habilitačnej práce kladne. Habilitant si stanovil cieľ: poskytnúť komplexnejší pohľad na problematiku vyučovania náboženstva v školách na Slovensku v rokoch 1948 – 1989. Práve vyučovanie náboženstva bolo dôležitým miestom, kde sa stretávali záujmy komunistického režimu a záujmy cirkvi s jasným zámerom štátu utlmiť vyučovanie náboženstva, považovaného za prekážku pri ideologickom pôsobení na mládež. Táto skutočnosť zvyšuje dôležitosť témy habilitačnej práce. Práca sa člení na štyri základné kapitoly, z ktorých prvé tri sú usporiadané chronologicky. Prvá zachytáva problematiku vyučovania náboženstva od prevzatia moci komunistickou stranou v roku 1948 po obrodný demokratizačný proces v roku 1968. Druhá kapitola je celá venovaná obrodnému procesu v roku 1968. To je plne odôvodnené z hľadiska výrazných zmien, ktoré charakterizovali vyučovanie náboženstva počas tohto procesu. Tretia kapitola sa zameriava na vyučovanie náboženstva v celom období normalizácie, teda až do pádu komunistického režimu v roku 1989. Záverečná, štvrtá kapitola, sa skladá z rôznorodých tém, súvisiacich s vyučovaním náboženstva (napr. súkromné tajné vyučovanie náboženstva, reflexia vyučovania náboženstva v samizdatových časopisoch, sťažnosti rodičov, protestujúcich proti rôznym zásahom, namiereným proti vyučovaniu náboženstva). Takéto členenie práce pokladám za zmysluplné, hoci niektoré z tém, načrtnutých v štvrtej kapitole majú potenciál ďalej sa rozvíjať. Rovnako sa nazdávam, že prvá kapitola mohla mať osobitnú podkapitolu, ktorá by zachytila v priereze vyučovanie náboženstva na školách v rokoch 1918 – 1948. Habilitant sa pri tejto tematike obmedzil iba na krátky úvodný text k prvej kapitole. Práca poskytuje solídny prierezový prehľad

problematiky vyučovania náboženstva na Slovensku v kontexte vtedajšej československej cirkevnej politiky. Z práce jednoznačne vyplýva snaha komunistického režimu obmedziť a v konečnom dôsledku úplne odstrániť vyučovanie náboženstva zo škôl. Vzhľadom na vyššiu religiozitu Slovenska sa vyučovanie náboženstva zo strany režimu chápalo ako osobitný problém, na ktorý sa sústreďovala osobitná pozornosť straníckych a vládnych orgánov, ale aj komunistických mládežníckych organizácií. Habilitantovi sa podarilo verne spracovať a interpretovať podstatu tohto štyri desaťročia trvajúceho zápasu.

Habilitačná práca vychádza z primárnych archívnych prameňov, uložených archívoch Slovenskej republiky a Českej republiky. Ide o štátne archívy, prípadne archívy štátnych inštitúcií. Habilitant mohol využiť aj zdigitalizované slovenské vysielanie Rádia Vatikán, ktoré sa tiež venovalo otázkam vyučovania náboženstva na Slovensku v skúmanom období. V dostatočnej miere pracuje s dostupnou odbornou literatúrou, venovanou predmetnej téme. Z dobových periodík využíva *Evanjelický posol spod Tatier*, *Katolícke noviny*, *Vestník katolíckeho duchovenstva* a samizdatové periodiká *Rodinné spoločenstvo* a *Svedectvo*. Sú to dôležité tituly, no prospelo by aj využitie komunistických denníkov *Pravda*, *Práca*, *Smena* ktoré sa tiež vyjadrovali k problematike vyučovania náboženstva, aj keď z oficiálneho pohľadu, poplatnému dobovej propagande. Podobne by práci prospelo aj využitie periodika *Zvesti Povereníctva školstva* a *Školské zvesti*.

Medzi právne normy a nariadenia týkajúce sa vyučovania náboženstva (kap. 4.5.7) habilitant zahrnul aj obežník ministerstva školstva z roku 1952 o vyučovaní náboženstva na školách (bližšie nie je datovaný). Mohol sem zahrnúť aj obežníky Povereníctva školstva, ktoré zachytávali špecificky slovenské pomery, napr. obežník Obežník PŠ, VaU Vyučovanie náboženstva na školách I. a II. stupňa, č. 23620/52-I. zo dňa 8. 7. 1952, ale aj obežník Obežník PŠ, VaU o vyučovaní náboženstva na školách I. a II. stupňa, č. 39048/52-I/2. zo dňa 6. 12. 1952. V habilitačnej práci sa spomína list Ivana Mastiliaka Gustávovi Husákovi, v ktorom upozorňuje na nerešpektovanie práv veriacich pri prihlasovaní na vyučovanie náboženstva. Veľa dokladov o cieľavedomom obmedzovaní vyučovania náboženstva sa nachádza v listoch, ktoré poslal kňaz Viktor Trstenský najvyšším straníckym a štátnym predstaviteľom ČSSR a SSR. Sú publikované v diele Viktor Trstenský: *Nemohol som mlčať*. (Bratislava, 1994). Podobne by bolo zaujímavé spomenúť aj aktivity katolíckeho Júliusa Homolu zo Žiaru nad Hronom, ktorý sa od roku 1968 usiloval listami a petíciami zlepšiť situáciu na školách, aby prestal oficiálny ateizmus a mohlo sa slobodne vyučovať náboženstvo. Okrem iného požadoval rezignáciu povereníka školstva Mateja Lúčana.

Habilitačnú prácu Mgr. Pavla Jakubčina, PhD. napriek pripomienkam, uvedeným v oponentskom posudku hodnotím celkovo ako prínosnú. Preto ju prijímam ako podklad pre habilitáciu a po úspešnom priebehu obhajoby navrhujem udeliť vedecko-pedagogickú hodnosť „docent“ v študijnom odbore Slovenské dejiny.

V Bratislave, dňa 15. novembra 2021

prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.